

Nr 74,

Ankom till riksdagens kansli den 4 augusti 1914 kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande av strandskoningar å Visingsö.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren av herrar *F. Hamrin* och *Th. Widlund* väckt motion (nr 122) har hemställts, att riksdagen ville till Kungl. Maj:ts förfogande för år 1915 ställa ett belopp av högst 390,000 kronor att utgå för anordnande av strandskoningar kring vissa delar av Visingsö.

Beträffande de av motionärerna till stöd för framställningen anförda skäl får utskottet hänvisa till motionen.

I ärendet har till utskottet inkommit transsumt av protokoll, hållet vid extra kommunalstämma med Visingsö socken den 21 juni 1914, enligt vilket kommunalstämman uttalat sitt odelade och livliga bifall till ovannämnda motion och enhälligt beslutat att till alla delar instämma i densamma samt vitsorda motionärernas däri gjorda uttalanden. Av protokollsutdraget framgår vidare, att utöver vad motionärerna anført rörande den areal av Visingsö odlade jord, som genom Vätterns vågsvall årligen bortfördes, av enskilda personer vissa upplysningar i sagda avseende lämnats, vilka i det hela bestyrka motionärernas uttalanden.

Med hänsyn till önskvärdheten av att erhålla fullständigare utredning i ärendet än den i motionen förebragta har utskottet ansett sig böra utverka Konungens befallning till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att av-

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 6 saml. 42 häft. (Nr 74).

giva yttrande angående motionen; och har nämnda styrelse i utlåtande den 11 juli 1914 i frågan anfört följande:

»I en till Eders Kungl. Maj:t ställd, av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län med underdånig skrivelse den 26 mars 1902 överlämnad skrift hade ledamoten av riksdagens andra kammare herr Carl Johansson i Avlösa å Visingsö kommuns vägnar anmält, att den oavbrutet fortgående bortsköljning av stränderna å Visingsö, som förorsakades av sjön Vätterns vågsvall, årligen medförde stor förlust av synnerligen värderik åkerjord, att för öns bestånd därför vore nödvändigt, att åtgärder vidtoges för att hindra den förödelse, som på nämnda sätt hittills ostört fått fortgå, att ön, av vars hela areal staten ägde omkring en fjärdedel, i historiskt avseende väl förtjänade att bevaras från att småningom försvinna, samt att öns små gäldbundna hemman av ekonomiska skäl vore urståndsatta att utan bidrag från staten och det allmänna bära de kostnader, som vore förenade såväl med verkställande av erforderliga undersökningar och uppgörande av tillförlitlig arbetsplan till öns skydd som i all synnerhet med utförandet av erforderliga strandskoningsarbeten, samt därför i underdånighet anhållit, att Eders Kungl. Maj:t måtte av statsmedel anvisa, vad utöver av Jönköpings läns landsting och hushållningssällskap för ändamålet anslagna 200 kronor erfordrades för verkställande av undersökning och uppgörande av plan och kostnadsförslag för anordnande av verk samma strandskoningar och effektivt skydd av ön Visingsö mot sjön Vätterns inkräkning å densamma.

Till följd av nådiga remisser avgåvos underdåniga utlåtanden över berörda ansökning dels av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 24 september 1902, dels och av domänstyrelsen, som tillika överlämnat inhämtade yttranden av vederbörande jägmästare och överjägmästare. Därvid meddelade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att sammanslagna kostnaderna för ifrågasatta undersöknings verkställande och förslags utarbetande — förutom vid undersökningen erforderlig hantlangning, som Visingsö kommun förbundit sig tillhandahålla — beräknats komma att uppgå till 2,700 kronor. Jägmästaren upplyste, att hela ön, med en strandlängd av minst 3 mil, omfattade en ytvidd av omkring 2,500 hektar, däruti inginge, förutom 3 boställen och 3 Visingsö skolegodshemman med obetydliga områden, vilka ej syntes beröra sjöns stränder, kronoparken Visingsö med en areal av 121 hektar och Visingsö ekplantering om 460 hektar, samt att ekplanteringen upptog en strandlängd av omkring 4,900 meter, under det kronoparken ej sträckte sig till stranden.

Efter föredragning av detta ärende fann Eders Kungl. Maj:t gott att genom nådigt brev den 12 december 1902 till undersökningar och förslag till skyddsåtgärder mot sjön Vätterns inkräktande på Visingsö anvisa ett belopp av 500 kronor samt efter ny framställning av herr Johansson och efter inhämtande av underdånigt utlåtande från vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien genom nådigt brev den 12 augusti 1904 ytterligare 1,800 kronor för samma ändamål, allt under villkor dels att de medel, som erfordrades utöver statsbidraget, skulle tillskjutas inom orten, och dels att arbetet skulle stå under ledning av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som för sådant ändamål bemyndigades lyfta anvisade medel.

På grund av detta Eders Kungl. Maj:ts beslut förordnade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 22 augusti 1904 chefen i östra väg- och vattenbyggnadsdistriktet att efter undersökning på platsen till styrelsen inkomma med förbere-

dande förslag till skyddsåtgärderna i fråga samt därefter, sedan styrelsen meddelat beslut i denna sak, uppgöra fullständig arbetsplan till skyddsåtgärderna.

Sedan detta förordnande den 17 juli 1905 överlätits på dåvarande distriktsingenjören i distriktet, numera majoren Arvid Blomberg, inkom denne den 25 februari 1908 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med sin förberedande utredning i saken.

Efter företagen granskning av detta förberedande förslag, återställde väg- och vattenbyggnadsstyrelsen detsamma den 17 februari 1910 till Blomberg, varvid styrelsen, med hänsyn till vad som blivit av honom utrett och anfört, anmodade honom att utarbета den definitiva arbetsplanen enligt de av honom i den förberedande utredningen förordade grunder.

Det fullständigt utarbetade förslaget till strandskydd å Visingsö är av majoren Blomberg uppgjort den 21 februari 1911.

Enligt förslagsställarens undersökningar inkräktar sjön i medeltal högst 1 meter per år på de svåraste angripna ställena. Vid ett saluvärde å jorden av 1,000 kronor för hektar representerar sjöns skadegörelse för år högst 0,10 kronor för längdmeter strand. Ehuru väl frågan om skyddet för Visingsös stränder icke torde få bedömas från vanlig affärssynpunkt, visar dock ovannämnda beräkning av skadans årliga belopp på nödvändigheten att söka ordna skyddet så billigt som möjligt.

Då skydd genom från stranden utskjutande armar enligt förslagsställarens förberedande utredning visat sig bliva betydligt dyrare än parallellt med stranden anordnad strandskoning, har det förstnämnda slaget av skyddsanordningar av förslagsställaren lämnats ur räkningen, och i det stället föreslagits att skydda stranden å de angripna ställena av en stenskonung. Skyddet av 21,767 meter strand har det oaktat beräknats komma att draga en total kostnad av i det närmaste 390,000 kronor, motsvarande en kostnad av omkring 17,80 kronor för längdmeter.

Då ansökning på sin tid gjordes om undersökning på statens bekostnad, torde avsikten hava varit att erhålla statsbidrag till arbetets utförande. Att utan dylikt bidrag åstadkomma verksamt strandskydd torde icke vara möjligt. I denna anda hava också vid nu pågående riksdag herrarnas Hamrin och Widlund i andra kammaren avgivit ovannämnda, nu föreliggande motion nr 122, utmynnande i en hemställan, att riksdagen ville till Eders Kungl. Maj:ts förfogande för år 1915 ställa ett belopp av högst 390,000 kronor att utgå för anordnande av strandskonungar kring vissa delar av Visingsö.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen får för sin del i denna sak anföra, att intresset för strandskyddets åstadkommande visserligen synes vara mycket berättigat, men att då det ekonomiska utbytet måste bli synnerligen ringa, man torde böra begränsa sig till att anbringa strandskydd endast på de mest hotade och de värdefullaste strandsträckorna. Såsom av vad ovan från förslaget citerats framgår, att man, om hela det föreslagna skyddet skulle anbringas, skulle för en årlig direkt vinst av i genomsnitt högst 10 öre per längdmeter strandskydd behöva offra 17,50 kronor i anläggningskostnad, vartill tydligen även kommer någon mindre summa för underhåll. Utöver sagda direkta vinst skulle man dock även hava en större både ideel och reel vinst för både enskilda och staten i bevarandet av möjligheterna för den fruktbara öns fortsatta brukande och av där befintliga talrika historiska minnesmärken, vilka synpunkter särskilt framhållas i ovannämnda

motion. Tydligen bör man dock för strandskyddets utförande vara hänvisad till billigaste möjliga konstruktion. Svårigheten ligger då uti att icke göra avprutningarna i konstruktivt avseende så stora, att anläggningens beständighet lider därav och underhållet blir alltför kostsamt. Den nu föreslagna konstruktionen synes möjligen kunna bliva motståndskraftig nog, åtminstone på mindre hårt utsatta delar, men något alldeles bestämt uttalande om dess beständighet kan icke göras utan försök på platsen. Skola åter försök göras, torde att börja med sådana böra komma till utförande främst på sådana platser, där behovet av strandskydd är som mest trängande och där sjöns inverkan visat sig svårast. Förslagsställaren har indelat de sträckor, som förslagsvis skulle förses med strandskydd, i tre olika klasser, nämligen sådana, där strandskydds anbringande vore »önskvärdt», »nödvändigt» och »nödvändigt snarast möjligt». Längder och anläggningskostnader för dessa olika klasser, i nu nämnd ordning numrerade I, II och III, framgår av nedanstående tabell:

Klass.	Längd i meter.	Anläggningskostnad i kronor.
I	7,257	131,257—
II	13,285	234,495·50
III	1,225	22,125·50
	Summa 21,767	387,878—

Då den först och främst skydd behövande delen av stranden enligt förslagsställarens klassifikation således har ganska måttlig längd, synes lämpligt, att ett sådant försök finge omfatta dels större delen av klass III, särskilt för att det av försöken vållade uppskovet icke måtte medföra större skador, och dels vissa helt korta sträckor av olika karaktär inom klasserna I och II, så att erfarenhet kunde vinnas för olika förhållanden. Särskilt böra vid utförandet av dessa första strandskydd alla de delar av stranden medtagas, där historiska minnesmärken kunna vara hotade. Ävenså borde vid dylika försök vissa modifikationer såväl till förenkling som till förstärkning av de föreslagna konstruktionerna prövas. Först med ledning av den erfarenhet, som genom dylika försök kunde vinnas, torde definitivt beslut böra fattas rörande strandskyddets anbringande å övriga sträckor av stranden.

Underhållskostnaderna bliva tydligtvis beroende av den för varje del av stranden använda konstruktionens beständighet gent emot de påfrestningar, för vilka den på samma sträcka bliver utsatt. Även härutinnan skulle således försök av ovannämnda art giva erforderlig erfarenhet. Den minsta totaluppsoffringen göres ju, om årsunderhållet och årsräntan på anläggningskostnaden sammanlagda bliva ett minimum, allt under förutsättning att underhållet avser strandskyddets bevarande för all framtid i fullgott skick, något som bör kunna åstadkommas. Eftersättes däremot underhållet, så att skyddet undan för undan försämrats, skall i kalkylen även bildandet av en förnyelsefond för ombyggnader medtagas. Om beräkningen göres på förstnämnda sätt, torde en fullgod konstruktion icke böra tarva mer än c:a 10 öre per längdmeter för det årliga underhållet.

Vad beträffar den frågan, huruvida staten bör bekosta detta strandskydd, som huvudsakligen skulle gagna enskilda, är att märka, att staten sällan plägar

träda emellan på sådant sätt. Något precedensfall av fullt likartad natur är icke väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bekant. Då emellertid gäller bevarandet av existensmöjligheterna för befolkningen på ön och detta torde vara att anse som ett verkligt statsintresse, synes det vara befogat, att staten på det kraftigaste understöder företaget, först med ovan omtalade försök och därefter i den utsträckning, som efter genom försöken vunen erfarenhet kan prövas lämplig. Underhållet torde böra helt bekostas av respektive markägare, utom i fråga om historiska minnesmärken, vilkas skyddande närmast torde tillkomma staten.

Med anledning av vad sålunda anförts, får väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i underdånighet uttala som sin uppfattning, att man för närvarande lämpligast torde böra inskränka sig till anvisandet av ett anslag, avseende dels strandskydd för större delen av ovan angivna klass III och dels även försök å övriga sträckor av stranden, särskilt på platser, där historiska minnesmärken förekomma, samt att för detta ändamål ett belopp av 30,000 kronor vore tillfyllest.»

I anledning av yad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i ärendet anført, har utskottet blivit övertygat om, att man gentemot ett anslagskrav av förevarande art måste ställa sig synnerligen tveksam, och har utskottet med hänsyn till den utredning, som av sagda styrelse lämnats, icke funnit sig kunna förorda motionärernas hemställan.

Utskottet har därpå ansett sig böra till prövning upptaga det av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i dess ovan anförda utlåtande avgivna förslag om anslag av 30,000 kronor dels till strandskydd för större delen av sådana kuststräckor å Visingsö, där strandskydds anbringande vore nödvändigt snarast möjligt, dels ock till försök å övriga sträckor av stranden, särskilt på platser, där historiska minnesmärken funnes. Och vill utskottet härom anföra följande.

Det förhållande, som här såväl av motionärerna som av styrelsen i dess utlåtande påpekats, är ägnat att påkalla särskild uppmärksamhet med hänsyn till de allvarsamma följder, för vilka strandägarna å Visingsö äro utsatta genom den årliga förlusten av mark. Utskottet behjärtar också till fullo det syfte, vartill anslag här begärts.

Emellertid kan utskottet ej underlåta att fästa uppmärksamheten på att det gives många andra delar av vårt land, där genom naturkrafternas våldsamt jordområden undanryckas befolkningen. Så är ofta förhållandet vid flera av de häftiga vårflödena i de norrländska älvarna, och även andra stränder av Vättern än de nu ifrågavarande äro på liknande sätt utsatta för denna sjös häftiga vågsvall. Det kan under sådana förhållanden tänkas, att ett bifall till anslag av nu förevarande beskaffenhet föranleder anslagsaskanden från andra trakter i landet, och att härav konsekvenser komma att uppstå, vilka nu äro omöjliga att överskåda.

Vidare har utskottet funnit, att åtskilligt brister i den föreliggande utredningen i frågan. Så saknas uppgift om, huru mycket av den mark,

för vilken strandskydd nu ifrågasättes, är tillhörig staten eller besittes av enskilda. Givetvis skulle statens bistånd i förevarande avseende till enskilda strandägare vara av en så prejudicierande betydelse, att redan denna omständighet måste mana till den största varsamhet. Uppenbart är emellertid, att det tillkommer staten att behörigen skydda de områden, där historiska minnesmärken förefinnas, men i vilken utsträckning så är fallet på här ifrågavarande mark, därom saknas ävenledes närmare utredning; och förutsätter utskottet dessutom, att den myndighet, som har sig anförtrodd vården av dessa minnesmärken, har sin uppmärksamhet riktad på nu förevarande förhållande. Det har vidare ej undgått utskottet, att garantier saknas för de föreslagna skyddsanordningarnas hållbarhet. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har också anfört, att något bestämt uttalande om anordningarnes beständighet ej kan göras utan försök å platsen. Då härtill dessutom kommer, att någon beräkning av underhållskostnaderna icke föreligger samt ej heller är klarlagt, huruvida markägarna äro villiga åtaga sig sådana kostnader, och då vidare uppgifter saknas, om och i vad mån vederbörande kommun och landsting äro villiga deltaga i kostnaderna för anbringande av nämnda strandskydd, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka vidtagande av åtgärder även i den mindre omfattning, som av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ifrågasatts.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att herrar Hamrins och Widlunds ovanberörda motion icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 4 augusti 1914.

På statsutskottets vägnar:

F. CL:SON WACHTMEISTER.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från Första kammaren: herrar greve *F. Cl:son Wachtmeister*, *S. H. Kvarnzelius*, *O. Jonsson*, *H. F. Lamm*, greve *Ph. O. L. Klingspor*, *O. M. Strömberg*, *A. N. Hahn*, *A. Aström*, *N. O. Bruce*, greve *N. F. Posse* och *A. R. Rooth*, samt

från Andra kammaren: herrar *A. Ekman*, *J. Ström*, *N. E. Lindberg*, *A. P. Gustafsson* i Örebro, *A. Anderson* i Råstock, *A. R. Lundblad*, *C. R. Jansson* i Falun, *J. Andersson* i Stårte, *J. Erlansson*, *K. O. Strid* och *S. Bengtsson* i Norup.